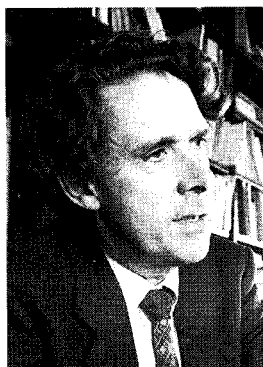

Het Midden Oosten: een signalement

Waar gaat het over wanneer men het heeft over het Midden Oosten, wat zijn eigenlijk de omtrekken van de regio? De auteur behandelt de sporen die de geschiedenis er heeft nagelaten en de belangrijke kenmerken van de actuele situatie in het Midden-Oosten. Het probleem van dit gebied kent geen kant en klare oplossing, maar initiatieven die er daar aan weerszijden van de scheidslijn worden genomen, verdienen steun van het Westen.

Een van de belangrijke consequenties van het uiteenvallen van de Sovjet Unie is dat de benaming 'Midden-Oosten' wellicht toe is aan een nieuwe omschrijving. Voor en tijdens de Eerste Wereldoorlog was veel meer de uitdrukking 'Nabije Oosten' in zwang; men verstond er Turkije, de Balkan, Syrië, Libanon en Egypte onder. Indien meer in het bijzonder werd gedoeld op Arabië, de landen rond de Perzische Golf, Perzië (Iran), Mesopotamië (Irak) en Afghanistan, dan sprak men soms van 'Midden-Oosten'. Nadat de Geallieerden uit de Eerste Wereldoorlog het Ottomaanse Turkse Rijk hadden uiteengeslagen en hun eigen hegemonie hadden gevestigd over de voormalige Arabische provincies van dit rijk, verdween de term 'Nabije Oosten' geleidelijk uit het spraakgebruik en duidde

Prof. Dr. A. Wessels

men beide regio's aan als 'Midden-Oosten'. Wie zou menen dat de Balkan, eens voor een groot deel behorend tot het Turks-Ottomaanse rijk, heeft opgehouden een relatie met het Midden-Oosten te hebben hoeft de blik slechts op Bosnië-Herzegovina en enkele andere gebieden in het voormalige Joegoslavië te richten, waar de aanwezigheid van Islamitische bevolkingsgroepen haar oorsprong vindt in de Turkse overheersing van weleer. Wat in deze tijd met die bevolkingsgroepen gebeurt heeft repercussies in heel de Islamitische wereld. De bereidheid om de Bosnische moslims met wapens en vrijwilligers bij te staan leeft onder meer in Turkije en Iran.

Plaatsbepaling

'Het Midden-Oosten' is een onmiskenbaar eurocentrische benaming. Voor de

bewoners van het Indische subcontinent zou het betrokken gebied immers het 'Midden-Westen' zijn. Het probleem is dat elke andere term grotere nadelen vertoont. Indien gesproken werd van 'Westelijk Azië', zou Egypte er buiten vallen. Een andere aanduiding, 'de Arabische wereld', biedt het voordeel dat ze ook de Maghreb-staten van Noord-Afrika omvat; staten als Israël en Iran daarentegen zouden zich er niet door aangesproken voelen. Zo lijkt het waarschijnlijk dat de uitdrukking 'Midden-Oosten' nog wel enige tijd in gebruik zal blijven. Ze komt ook niet alleen voor in de Europese talen. De Saoedi-Arabische krant met de grootste internationale verspreiding -*Sbarq al-Awsat* - heet zo.¹

Tot voor kort bestond er geen twijfel aan de noordelijke begrenzing van het 'Midden-Oosten'. Dit was immers de

grens met de Sowjet Unie, rechtsopvolgster van het imperiale Rusland. Rusland veroverde en annexeerde in het begin en het midden van de negentiende eeuw uitgestrekte gebieden in Transkaukasië en Centraal-Azië, gebieden die in cultureel, etnisch, taalkundig en religieus opzicht deel uitmaakten van het historische Midden-Oosten. Door de emancipatie van onder meer

de zuidelijke republieken van de voormalige Sowjet Unie is de noordelijke begrenzing van het 'Midden-Oosten' verdwenen of van veel geringere betekenis geworden. Zes van deze republieken zijn overwegend Islamitisch. In één daarvan, Tadzjikistan, wordt een vorm van Perzisch gesproken; in de andere vijf

spreekt men talen die nauw verwant zijn aan het Turks. Zeker één van de zes, Kazachstan, is in het bezit van strategische kernwapens.

De volkeren ten noorden van de voormalige Sowjet-grens hebben van oudsher nauwe banden met die ten zuiden daarvan. Ze spreken dezelfde of verwante talen, belijden dezelfde godsdienst en delen dezelfde historische herinneringen. Steden als Samarkand en Boechara (Oezbekistan) maken evenzeer deel uit van het historische Midden-Oosten als bijvoorbeeld Isfahan en Damascus.² Of, en in hoeverre, dit 'uitdijen' van het 'Midden-Oosten' van invloed zal zijn op het vraagstuk dat hier centraal staat, namelijk het conflict tussen Israël enerzijds en zijn Arabische buurstaten en de Palestijnen anderzijds, valt thans nog niet te overzien. Maar als ontwikkeling op de achtergrond mag het niet onvermeld blijven.

Traditie van afhankelijkheid

Het is alsof de geschiedenis, die als gevolg van de Turkse en daarna Westerse overheersing lange tijd buitengesloten of geneutraliseerd is geweest, haar rechten herneemt. Het is alsof ze ons herinnert aan de fundamentele krachten die dit oudste beschavingsgebied ter wereld hebben gestempeld. In het Midden-Oosten zijn niet minder dan drie wereldgodsdiensten ontstaan: het Jodendom, het Christendom en de Islam.

Tussen het hedendaagse Egypte en het hedendaagse Turkije loopt langs de oostkust van de Middellandse Zee de strook grond, waar zich in duizenden jaren tijds een uiterst complexe reeks veldtochten en migratiestromen heeft afgespeeld. Feniciërs, Joden, Arabieren, Perzen, Romeinen, Grieken en Turken

---

Er is diepe onvrede over de mate waarin het Westen de Islamitische wereld de afgelopen anderhalve eeuw heeft omgewoeld en veranderd.

---

hebben er hun perioden gekend van glorie en verval. Met de landing in Egypte, in juli 1798, van Napoleon Bonaparte en zijn leger begon, zo wordt vrij algemeen aangenomen, de moderne tijd in de geschiedenis van het Midden-Oosten. De Fransen werden verdreven, niet door de Egyptenaren of de Ottomanen, maar door de Britten.

Sindsdien, dat wil zeggen: zo ver als het menselijk geheugen reikt en eigenlijk nog verder, zijn de landen van het Midden-Oosten de speelbal geweest van rivaliserende mogendheden, die commercieel en technisch meer ontwikkeld waren en meestal veel sterker dan zij zelf. Ze hebben eeuwenlang de aandacht genoten of moeten verdragen van externe mogendheden, zoals eerst die van de mercantilistische staten van Europa, daarna die van het Ottomaanse Turkije, de onderling botsende Britse, Franse en Russische rijken, de Geallieerde versus de As-mogendheden en nadien de belangenstrijd tussen de Verenigde Staten en de Sowjet Unie.

In oorlog zowel als vrede hebben de regeringen en soms ook de volkeren van het Midden-Oosten het doelwit gevormd van krachtige inspanningen door vreemde mogendheden die hun sympathie probeerden te verwerven en toegang probeerden te krijgen tot hun verbindingen en hulpbronnen. Regeringen, afzonderlijke ministers en buitenlands-politieke deskundigen in de landen van het Midden-Oosten hebben geen heugenis aan een andere situatie dan die waarin de uiteindelijke zeggenschap buiten de regio berustte en waarin ze als enige taak hadden zoveel mogelijk de gevaren te vermijden die de onderlinge rivaliteit van externe mogendheden meebracht en de moge-

lijkheden aan te grijpen die er soms evenzeer uit voortvloeiden.³

De regio lijkt, als men op de geschiedenis terugkijkt, betrekkelijk weinig rust en stabiliteit te hebben gekend. Zelfs in de betrekkelijke windstilte die aanvankelijk op de jongste Golfoorlog volgde, en die onder meer haar oorzaak vond in de - zij het wellicht tijdelijke - uitschakeling van de offensieve vermogens van Irak, zijn de spanningen voel- en zichtbaar. De afloop van deze oorlog en het daarna aangevangen vredesproces, waarbij Arabische regeringen en Palestijnen voor het eerst aan één tafel kwamen te zitten met Israël, heeft voor belangrijke delen van het Arabische publiek de bijmaak van vernedering en frustratie. Er is diepe onvrede over de mate waarin het Westen en waarin Westerse ideologieën de Islamitische wereld de afgelopen anderhalve eeuw hebben omgewoeld en veranderd.

Aangezien de betekenis van het pan-Arabisme, als middel om dit ongenoegen te ventileren, lijkt te verbleken, is het niet onbegrijpelijk dat delen van dit Arabische publiek hun toevlucht nemen tot verschillende vormen van Islamitische strijdbaarheid, die meestal gemakshalve - maar niet helemaal nauwkeurig - worden aangeduid als Islamitisch fundamentalisme.

Toch zou het een miskenning van de werkelijkheid zijn, indien de indruk werd gewekt als zouden in het Midden-Oosten ten opzichte van Europa uitsluitend negatieve gevoelens heersen. Dit is namelijk niet het geval. Want er leeft ook, zij het vooral in de meer ontwikkelde lagen van de bevolking, het besef dat men in de loop der eeuwen, 'for better or for worse' deel is gaan

uitmaken van en zelf bijdraagt tot een 'mediterrane cultuur', dat er, ondanks alles, een bijzondere relatie bestaat met Europa, en dat Europa het Midden-Oosten relatief 'beter begrijpt'.

Het voornaamste geschil dat nu het Midden-Oosten in zijn greep houdt - dat tussen Israël enerzijds en zijn Arabische buurstaten en de Palestijnen anderzijds - vertoont onmiskenbaar tragische elementen. Twee volkeren, die zich grote moeite hebben moeten getroosten om als zodanig te worden erkend, het Israëlische en het Palestijnse, menen beide recht te hebben op hetzelfde grondgebied. Het is ondoenlijk op een voor alle partijen afdoende wijze vast te stellen, of de aanspraken van de ene partij meer geldigheid bezitten dan die van de ander.

Het zou om tal van redenen wenselijk zijn, indien voor dit geschil een regeling gevonden zou kunnen worden die de stabiliteit in de regio voor onbepaalde tijd waarborgt. Als de geschiedenis iets leert, dan is het misschien dat ernstige conflictsituaties zich zelden lenen voor ideale en blijvende oplossingen. De ervaring met het Midden-Oosten laat zien, dat het negéren of op de lange baan schuiven van de Palestijnse kwestie de oplossing van vele andere problemen in de regio ondermijnt. Eenvoudig is de Palestijnse kwestie niet. Toch mag dit geen reden zijn zich te onthouden van een nadere beschouwing van elementen die een oplossing zou moeten bevatten of van pogingen wegwijzers te vinden voor toekomstig beleid.

Relevante voorgeschiedenis

De conclusie van vrijwel allen, die zich in de moderne tijd op onbevooroor-

deelde manier over de mogelijkheid van een regeling voor het Palestijnse vraagstuk hebben gebogen, is dat het land op de een of andere manier moet worden verdeeld. Tegenwoordig zegt men: 'land in ruil voor vrede.' In juli 1937 sprak zich de 'Royal Commission' onder leiding van Lord Peel aldus uit. De Algemene Vergadering van de Verenigde Naties aanvaardde 29 november 1947 in deze zelfde geest een plan dat erop neerkwam dat er twee onafhankelijke staten werden gevormd, een Arabische en een Joodse, die met elkaar verbonden werden in een economische unie. De stad Jeruzalem zou een internationale enclave worden, onder beheer van de Verenigde Naties.

De leider van de Joodse gemeenschap in Palestina, David Ben-Gurion en de zijnen gingen met dit plan akkoord. De Palestijnse Arabieren en de omringende Arabische staten niet. Zij waren van mening dat héél Palestina hun toekwam, als onderdeel van het historisch bezit van de Arabische natie. Hiermee was de aanleiding geschapen tot de eerste van de Israëlich-Arabische oorlogen (1948, 1956, 1967 en 1973) die sindsdien zijn gevolgd.

Ten tijde van de derde in deze reeks, de oorlog van juni 1967, was de onderlinge Arabische solidariteit nog zo vurig, dat een onjuist gerucht, als zouden de Verenigde Staten ten gunste van Israël tussenbeide zijn gekomen, voldoende was voor woedende menigten in tal van Arabische hoofdsteden om aanvallen te doen op Amerikaanse gebouwen en faciliteiten. De oorlog zélf liep uit op een bijna onoverzienbare nederlaag voor de Arabieren. Niet alleen de Gazastrook, maar het hele

Sinaï-schiereiland viel in Israëlsche handen, verder raakte Jordanië de complete Westelijke Jordaanoever kwijt (inclusief Oost-Jeruzalem), en Syrië werd verdreven van de Hoogvlakte van Golan. Israël deelde voortaan de lakens uit in een gebied dat driemaal zo groot was als de oppervlakte die de Joodse staat vóór 1967 besloeg. In dit nieuwe gebied woonden omstreeks een miljoen Arabieren, en die kwamen nog eens bij de 400.000 Arabieren die vóór 1967 al het Israëlsch staatsburgerschap bezaten.

De Veiligheidsraad van de Verenigde Naties nam 22 november 1967 met eenparigheid van stemmen de vaak genoemde resolutie 242 aan. In de preambule tot deze resolutie wordt herinnerd aan het volkenrechtelijke beginsel dat de verwerving van grondgebied door oorlog niet is toegestaan. Het dictum roept op tot de vestiging van 'een rechtvaardige en duurzame

---

**Het grootste
gevaar dat het
vredesproces
bedreigt, is het
extremisme van
beide zijden,**

---

vrede', tot een terugtrekking 'van Israëlsche strijdkrachten uit (de) bezette gebieden' en de beëindiging van 'alle aanspraken of staat van oorlog en eerbiediging en erkenning van de soevereiniteit, territoriale onschendbaarheid en politieke onafhankelijkheid van elke Staat in het gebied en hun recht in vrede te leven binnen veilige en erkende grenzen.' In deze resolutie legde de Raad dus opnieuw (net als in het rapport van de commissie-Peel van juli 1937 en in het VN-verdelingsplan van november 1947) het beginsel neer van 'land in ruil voor vrede.'

De Juni-oorlog betekende het fiasco van het Arabisch nationalisme en socialisme. Het gevolg was dat in tal van

Arabische landen een toeneming viel te bespeuren van vormen van Islamitische strijdbaarheid, waarvan hierboven is opgemerkt dat ze gemakshalve - maar niet helemaal nauwkeurig - wordt aangeduid als Islamitisch fundamentalisme. Ook in Israël won een radicale (zo men wil: fundamentalistische) beweging aan kracht: 'Goesj Emoetim', waarvan de leden in de onverwacht grote overwinning van Israël de hand van God zagen en derhalve de rechtvaardiging bij uitstek om de bezette gebieden te koloniseren.

Een ander gevolg van de Juni-oorlog was, dat de Palestijnen zich minder dan voorheen gingen verlaten op bijstand van de Arabische mogelijkheden en dat de Palestijnse Bevrijdings-Organisatie (PLO), die tevoren vrijwel aan de leiband liep van president Nasser van Egypte, meer manoeuvreer-ruimte eiste en verkreeg. Palestijnse guerrilla-strijders oogstten

met hun activiteiten de bewondering van de Arabische massa's. Vooral de leden van een van de guerrilla-groepen, *Al-Fatah*, bouwden een geduchte reputatie op en op grond hiervan zag in 1969 de leider van Al-Fatah kans het voorzitterschap te bemachtigen van de hele PLO, deze nieuwe PLO-voorzitter was Yasser Arafat.

Aanvaarding door de Egyptische president in juli 1970 van een Amerikaans voorstel tot beëindiging van de 'uitputtingsoorlog' in het gebied van het Suezkanaal was voor een andere Palestijnse guerrilla-groep, Volksfront voor de Bevrijding van Palestina, aanleiding drie Westerse passagiersvlieg-

tuigen te kapen en naar Jordanië over te brengen. Dit incident leidde op zijn beurt tot een krachtmeting tussen het Jordaanse regeringsleger en Palestijnse groeperingen, die de geschiedenis is ingegaan als de 'Zwarte September'.

Begin oktober 1973, op de Joodse feestdag *Jom Kippoer* (Grote Verzoendag), openden Egypte en Syrië betrekkelijk onverwacht een offensief tegen de Israëlische strijdkrachten op het Sinai-schiereiland en op de hoogvlakte van Golan. Andere Arabische mogendheden betuigden hun steun onder meer door een olieboycot af te kondigen tegen de Verenigde Staten en Nederland. Aanvankelijk werd Israël, militair gesproken, danig in het nauw gebracht. Volgens een recent boek van de Amerikaanse journalist Seymour

Hersh heeft het in deze periode zelfs tweemaal aanstalten gemaakt kernwapens in te zetten.⁴ Maar de krijgskansen keerden en op zeker moment leek een Israëlische opmars naar Caïro niet uitgesloten.

De Veiligheidsraad aanvaardde 21 oktober 1973 resolutie 338, waarin de beëindiging werd gelast van alle militaire activiteiten en waarin alle partijen werd opgedragen onverwijld onderhandelingen te openen over de volledige tenuitvoerlegging van resolutie 242 (1967). Tevens besloot de Raad dat alle betrokken partijen met elkaar moesten spreken over de vestiging van een rechtvaardige en duurzame vrede in het Midden-Oosten.

Heilzaam gevolg

Niet overal werd toentertijd onderkend, dat deze *Jom Kippoer*-of Oktoberoorlog een heilzaam gevolg zou hebben voor de toekomst. President Anwar Sadat van Egypte had immers kans gezien zijn legers over het Suezkanaal te leiden. Al kregen deze legers het daarna zwaar te verduren, Sadat had de Arabische wereld laten zien, dat hij in staat was van de Israëli's een prijs te eisen. Deze omstandigheid stelde hem 19 november 1977 in staat het - vóór die tijd ondenkbaar geachte - gebaar te maken naar Jeruzalem te vliegen en daar de *Knesseth* toe te spreken. Bij zijn terugkeer richtte hij zich ook tot het Egyptische parlement; liefst achttien maal refereerde hij hierbij aan zijn succes van oktober 1973.

Het Israëlische bezoek van Sadat opende de weg naar de *Camp David*-akkoorden van september 1978, waar Egypte en Israël onder bemiddeling van de Amerikaanse president Jimmy Carter

een, wat genoemd werd, 'raamwerk voor vrede' overeenkwamen. En in maart 1979 sloten beide landen een formeel vredesverdrag. Drie aspecten van dit verdrag verdienen vermelding. Ten eerste kreeg Egypte de hele Sinai terug (met uitzondering van de Gazastrook die het vóór en na de oorlog van 1956 als afzonderlijk Palestijns gebied had bestuurd). Ten tweede gingen beide partijen de verplichting aan te onderhandelen over de positie van de Palestijnen op de Westelijke Jordanoever en in de Gazastrook. Gedurende een overgangstijd van vijf jaar zouden ze een bepaalde vorm van autonomie genieten; en in het derde jaar zou met hen onderhandeld worden over wat er na afloop van die vijf jaar met de bezette gebieden zou gebeuren, de zogenaamde permanente status. Het derde aspect is, dat president Anwar Sadat van Egypte door het sluiten van dit vredesverdrag blijk gaf van grote politieke en persoonlijke moed; hij trotseerde een niet te onderschatten deel van de Egyptische publieke opinie en de meeste van de andere lid-staten van de Arabische Liga.

Maar over de aard en de inhoud van de autonomie, over de positie van de PLO en over de denkbeelden die in het derde jaar misschien aan de orde konden komen, was geen overeenstemming mogelijk. De Arabieren zagen 'autonomie' als springplank naar een onafhankelijke staat. De voornaamste Israëlische onderhandelaar van toen, Yosef Burg, heeft er later aan herinnerd dat zijn delegatie de autonomie zag in plaats van onafhankelijkheid. Bovendien verslechterde het algemene politieke klimaat. Begin oktober 1981 werd Sadat vermoord; in juni 1982 was een poging van jonge Palestijnse extremis-

ten om de Israëlische ambassadeur in Londen te vermoorden aanleiding voor de Joodse staat het onofficiële bestand met de PLO en Libanon te verbreken en laatstgenoemd land binnen te trekken (de operatie 'Vrede voor Galilea'). Kort daarna werden de besprekingen over Palestijnse autonomie beëindigd.

De onderlinge Arabische solidariteit leek te tanen. De reacties op 'Vrede voor Galilea' waren in menig Arabisch land opmerkelijk terughoudend. De Palestijnse nationalistenvoelden zich teleurgesteld door de geringe steun die zij van hun Arabische broeders ondervonden in hun geschil met Israël. Tijdens de eerste Golfoorlog van 1980-1988, door Saddam Hoessein van Irak begonnen in de hoop zijn macht te kunnen vergroten ten koste van het na de val van de Sjah in verwarring verkerende Iran, ging Syrië, een belangrijke Arabische mogendheid, zich als de niet-oorlogvoerende bondgenoot gedragen van het Perzische Iran.

De tweede Golfoorlog is niet alleen van belang voor het beoordelen van de inter-Arabische verhoudingen, maar ook vanwege de impuls die de Verenigde Staten eraan ontleenden om het vredesproces voor het Midden-Oosten op gang te brengen. Toen Irak in augustus 1990 Koeweit aanviel en veroverde, vormde dit een treffende illustratie van de tijdelijk (of misschien voor de lange termijn) tanende invloed van het pan-Arabisme. In strijd met alle stelregels voor de inter-Arabische betrekkingen en in strijd ook met de bepalingen van het Handvest van de Arabische Liga werd aldus een inter-Arabisch geschil, zo leek het in eerste instantie, met de wapens beslecht. Dit leidde echter tot een veel ruimer

conflict, waarin Arabische heersers tegenover elkaar kwamen te staan. Westerse technologie, geïntroduceerd door omvangrijke Amerikaanse en andere Westelijke strijdkrachten, behaalde verrassend snel de overhand op wat het kwalijke regime van Saddam Hoessein overal in de wereld aan technologie had bijeengekocht.

Het actuele probleem

Het geschil tussen de staat Israël enerzijds en de Palestijnen en de Arabische mogendheden anderzijds is thans voorwerp van besprekingen in het kader van het Vredesproces inzake het Midden-Oosten. Het valt te betwijfelen, of het tot deze besprekingen ooit zou zijn gekomen indien de vorige Amerikaanse regering, gesterkt door de afloop van de Golfoorlog, zich daarvoor niet zo rusteloos had ingespannen. Het verloop van de besprekingen valt echter niet anders te typeren dan als uiterst moeizaam. De ver-

leiding is daarom groot de regio alleen te benaderen als probleemgebied en het feit te miskennen dat ook daar vele volkeren gaarne positief aan de geschiedenis willen deelnemen, doch hiertoe door interne of externe factoren niet in staat zijn.

Het moeizame verloop van het vredesproces stelt niet alleen grote eisen aan het geduld van beide partijen, doch maakt hen ook kwetsbaar voor vormen van extremisme in eigen kring. Tot voor kort leek men nog te kunnen vaststellen dat geen van beide partijen onverkort vasthield aan exclusieve aanspraken op 'Palestina'. Aan beide zijden leek het inzicht te zijn doorgebroken, dat schier eindeloze oorlog,

misère en haat het gevolg zouden zijn als men niet erkende, dat geen aanspraken in dit geschil absoluut zijn of onbetwist. Maar zelfs voor zover partijen bereid waren dit met hun verstand te aanvaarden, mocht men toch de emotionele betekenis niet onderschatten van oude leuzen als het 'in zee drijven van alle Joden' enerzijds en 'Judea en Samaria, het onvervreemdbare Joodse erfgoed' anderzijds.

Thans is de politieke lucht boven het Midden-Oosten weer duidelijk betrokken. Aan Palestijnse zijde heerst een situatie waarbij in de door Israël bezette gebieden de onverzoenlijke 'Hamas'-beweging aanhang wint ten koste van de Palestijnse bevrijdingsorganisatie PLO. Deze beweging belichaamt een terugkeer naar de exclusieve (Arabisch/Islamitische) aanspraken op Palestina en is bezig de PLO 'rechts' te passeren. Ze maakt het de PLO moeilijk haar bijdrage te blijven leveren aan het, samen met Israël, zoeken naar een voor beide partijen aanvaardbaar compromis.

De Israëlische regering van haar kant heeft zich door aan 'Hamas' toegeschreven aanslagen op Israëlische staatsburgers laten provoceren tot een collectieve strafactie (het deporteren en in onherbergzaam Libanees gebied achterlaten van enkele honderden inwoners van de bezette gebieden) waarvan de rechtmatigheid, met uitzondering van het Israëlische hooggerechtshof, door weinigen in de wereld wordt onderschreven en inzonderheid niet door de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties. Als de veronderstelling juist is dat het kabinet-Rabin tot deze maat-

---

**De staat Israël moet
 onbedreigd kunnen
 voortbestaan binnen
 veilige grenzen**

---

regel is gekomen omdat het van mening was, dat het tegenover de extremisten aan Israëlische zijde niet met minder kon volstaan, dan zou eens te meer blijken dat het grootste gevaar dat momenteel het vredesproces bedreigt het extremisme is van beide zijden.

Enkele uitgangspunten

Na het voorgaande zal het wellicht geen verwondering wekken, dat hier geen kant-en-klare oplossing wordt geboden. In plaats daarvan volgen nu vier elementen, die een uiteindelijke regeling idealiter zou moeten bevatten, elementen die desgewenst kunnen dienen als uitgangspunten bij verder denken over wat voorsnog wel het vraagstuk van het Midden-Oosten zal blijven. Deze elementen zijn:

1. De staat Israël moet onbedreigd kunnen voortbestaan binnen veilige en erkende grenzen.

Tussen Israël en zijn Arabische bureu moeten akkoorden worden gesloten, die in territoriaal opzicht aanvaardbaar zijn voor alle partijen. Israël zal zich niet kunnen onttrekken aan de herhaaldelijk gestelde eis van militaire terugtrekking uit (alle of een deel van) de bezette gebieden. Het is onmiskenbaar zo, dat de oude 'bastion'-theorie (de veiligheid van een land is rechtvaardig aan de omvang van zijn grondgebied) door de ontwikkeling van de moderne militaire (raket-)technologie aan kracht heeft verloren.

Bij dit punt dient in aanmerking te worden genomen dat Israël momenteel *de facto* de macht bezit op de hoogvlakte van Golan (waar Syrië met steun van het volkenrecht aanspraak op maakt), in de Strook van Gaza en op de

Westelijke Jordaanoever (die het potentiële grondgebied vormen van een Palestijnse staat) alsmede in Oost-Jeruzalem (dat door Israël in weerwil van het volkenrecht is geannexerd). De Israëlische drang tot enigerlei geografische correctie zou niettemin begrijpelijk kunnen worden, indien het onderlinge vertrouwen in de regio geen vaste voet krijgt en indien er geen vredesregeling tot stand komt.

2. Met betrekking tot een nader te bepalen deel van het historische Palestina moeten de Arabische bewoners (de Palestijnen dus) hun legitieme recht op zelfbeschikking kunnen uitoefenen. Zij moeten zelf kunnen uitmaken, of zij een geheel onafhankelijke staat willen vormen dan wel of zij zelf gekozen verbanden willen aangaan met een of meer andere staten in de regio.

Het is aan de Palestijnen zelf uit te maken, of zij de levensvatbaarheid willen beproeven van een volstrekt zelfstandige staat op het (altijd beperkte) grondgebied dat hun overblijft, dan wel of zij er de voorkeur aan geven economische en/of staatsrechtelijke bindingen aan te gaan met andere Arabische staten (op langere termijn wellicht zelfs met Israël). Zolang de waarborg bestaat dat zij weerstand bieden aan revanchisme en irredentistische gevoelens (gericht op het herenigen met het moederland), dient de buitenwereld zich buiten de discussie te houden over de vraag, uit welke personen en groeperingen de Palestijnen de leiding van hun staat wensen te recruteru.

3. Een oplossing voor het probleem van de Joodse nederzettingen in door Israël bezet gebied zal veel staatsmanskunst vergen. Maar men zal niet voorbij

kunnen gaan aan het feit dat de 'overbrenging (door de bezettende mogelijkheid) van een gedeelte van haar eigen burgerbevolking naar door haar bezet gebied' strijdig is met de Vierde Geneefse Conventie.⁵

Het is noodzakelijk dat de oplossing van het probleem van de Joodse nederzettingen beide partijen bevredigt. Dit is alleen mogelijk, indien deze partijen de gelegenheid wordt geboden zich te overtuigen van elkaanders goede trouw.

4. Een uiteindelijke regeling zal voorwaarden moeten bevatten voor een optimale ontwikkeling van de hele regio, in economisch, militair, sociaal en politiek opzicht.

De te sluiten akkoorden dienen te voorkomen dat onenigheid over essentiële hulpbronnen, zoals water, wordt bestendig en ze moeten de kans doen toenemen op het gezamenlijk vinden van technisch geavanceerde oplossingen voor de onmiskenbare problemen, die de regio kent. Aldus zullen economische groei, maatschappelijke vooruitgang en onderlinge verdraagzaamheid kunnen optreden en zal de grondslag gelegd kunnen worden voor wapenbeheersing, politiek pluralisme en waarachtige democratie.

Uiteraard is steeds het gevaar aanwezig dat reeds het lanceren, doch zeker het accepteren van constructieve oplossingen - die redelijkerwijze alle betrokken partijen zouden moeten bevredigen - felle acties en reacties uitlokken. Niet voor niets heeft de gezaghebbende Joodse filosoof uit Jeruzalem David Hartman de verzuchting geslaakt: 'Tenzij het fundamentalisme wordt genezen, tenzij het pluralisme zich ont-

wikkelt tot een geestelijke waarde, zie ik geen enkele toekomst in het Midden-Oosten.'⁶ Daarom is er voor het Westen alle aanleiding politieke moed en visie te honoreren, indien protagonisten aan weerskanten van de scheidslijn deze ten toon spreiden met de bedoeling dergelijke constructieve oplossingen toch ingang te doen vinden.

Prof. Dr. A. Wessels (1938) is hoogleraar Godsdienstwetenschap aan de Vrije Universiteit in Amsterdam en lid van de CDA-Werkgroep Midden Oosten

Noten

1. Peter Mansfield, *A History of the Middle East*, Londen: Penguin Books 1992, blz. 1.
2. Bernard Lewis, *Rethinking the Middle East*, Foreign Affairs, vol. 71/4 (Fall 1992), blz. 104.
3. Lewis, *Ibid.*, blz. 106.
4. Seymour Hersh, *The Samson Option. Israel's Nuclear Arsenal and American Foreign Policy*, New York: Random House 1991, blz. 225-240.
5. *Verdrag van Genève betreffende de bescherming van burgers in oorlogstijd*, 12 augustus 1949, Artikel 49.
6. David Hartman in: David K. Shipler, *Arab and Jew, Wounded Spirits in a Promised Land*, Londen: Penguin 1987, blz. 158.

Deze bijdrage is het resultaat van een intensieve gedachtenwisseling en bespreking binnen de werkgroep-Midden Oosten, die op dat moment onder leiding stond van prof. H. Neuman.